

УДК 340:12

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-38>

Ярослав Стефурак

ORCID: 0009-0003-0635-2402

ДО ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті актуалізовано проблематику сучасних моделей громадянського суспільства. Конструювання життєздатних моделей громадянського суспільства тлумачиться як виникнення форматів взаємодії держави й суспільства, де обидва суб'єкти такої взаємодії своїми характеристиками визначають специфіку тієї чи іншої моделі. Обґрунтовано, що стосовно держави йдеться про інституціоналізовані механізми співпраці з громадськістю, дієві алгоритми стримувань і противаг, поділ влади, забезпечення умов чесних і конкурентних виборів тощо. Своєю чергою, позитивними маркерами суспільного зрізу є розвинена мережа громадських інституцій, їх усебічна суб'єктність, розвиток приватного підприємництва, зацікавленість у громадській участі та ініціативі тощо.

Наголошено, що змістовними компонентами категоризації поняття «модель громадянського суспільства» є теоретичний (акцентує певну концепцію, що описує ідеальний або прагматичний організаційний і соціальний лад суспільства, де громадяни мають значний ступінь автономії, свободи, відповідальності й участі в ухваленні рішень) та інституціональний (конкретизує конфігурацію соціально-політичних зв'язків, обсяги й доступність можливостей впливу громадян на розробку й ухвалення державно-владних рішень, регламентованих політико-нормативними актами, ступінь інтеграції демократичних цінностей і принципів у політичну систему).

Серед моделей громадянського суспільства розглянуто ліберальну, комунітарну, ринкову, плюралістичну, соціальну, «західну» і «незахідну», тріаду моделей Н. Розенблум («демократичне», «посередницьке» і «виборче» громадянське суспільство) та ін. Констатовано, що в чистому вигляді жодна з досліджених моделей не знайшла належної апробації в чинних політичних системах, натомість змішані типи з переважанням окремих функцій є поширеним явищем. Розвиток проаналізованих моделей напряму пов'язаний з еволюцією громадянського суспільства, а значить і з модернізацією взаємовідносин державної влади з громадським сектором, коли перша переходить від патронажу до партнерства, а другий – від поточного впливу на владні рішення до якісної зміни влади.

Ключові слова: громадянське суспільство, демократія, модель громадянського суспільства, політична система, державна влада, політичний інститут.

Вступ. Проблематика громадянського суспільства в умовах постійних політичних та історичних змін не втрачає актуальності для політології як щодо теоретичного конструювання, так і в контексті фактичної еволюції. Громадянське суспільство зараз – це дієвий складник державотворення в країнах сталої демократії і демократичного переходу. Воно дає імпульс для гармонізації суспільно-політичних відносин, розбудови глобальної мережі міжінституційних взаємодій, які впливають на вирішення гуманітарних, продовольчих, екологічних та інших проблем. Погоджуючись із твердженням австралійського політолога Дж. Кіна, що «громадянське суспільство є запорукою співдій та обміну думками між громадянами, здатними публічно обирати свої ідентичності, шанувати свої обов'язки в межах політично-правової структури, яка забезпечує мир між громадянами, соціальну справедливість та виходить із підзвітності влади суспільству» [3, с. 78], наголошуємо, що при збереженні ключових принципів та місії громадянське суспільство адаптується до внутрішньополітичних трансформацій, викликів глобального світу, запитів індивіду на самоідентифікацію в спільноті. Ці обставини зумовлюють видозміни суспільства, які за певними показниками вкладаються в моделі громадянського суспільства та моделі його інтеракцій з державою.

Мета статті – обґрунтувати сучасні підходи до моделювання громадянського суспільства, що передбачає реалізацію низки **дослідницьких завдань**, а саме з'ясувати оптимальні умови для структурно-функціональної розбудови громадянського суспільства, виокремити компоненти політологічного поняття «модель громадянського суспільства», запропонувати критерії спроможності громадянського суспільства, проаналізувати моделі взаємодії держави та громадянського суспільства тощо.

Результати дослідження. У політичній теорії є різні моделі громадянського суспільства, які відображають різноманітні погляди на його структуру, функції та взаємовідносини з державою. Однак уважаємо за необхідне дати відправну категоризацію поняття «модель громадянського суспільства», яка, на нашу думку, містить два змістовні компоненти:

- теоретичний, який акцентує певну концепцію, що описує ідеальний або прагматичний організаційний і соціальний лад суспільства, де громадяни мають значний ступінь автономії, свободи, відповідальності й участі в ухваленні рішень;
- інституціональний, який конкретизує конфігурацію соціально-політичних зв'язків, обсяги й доступність можливостей впливу громадян на розробку та ухвалення державно-владних рішень, регламентованих політико-нормативними актами, ступінь інтеграції демократичних цінностей і принципів у політичну систему.

Ще одне питання, яке варте дискусії, стосується самої сутності громадянського суспільства: чи воно є частиною цілого суспільства, чи це стан розвитку суспільства. Тут актуалізуємо думку вітчизняної політологині А. Колодій, яка зауважує, що «громадянське суспільство – це, з одного боку, об'єктивна суспільна реальність, підсистема суспільства як цілого, що розвивається в політичному просторі й часі, має свої стадії та географічно-територіальні різновиди. А з іншого – це теоретична абстракція, «ідеальний тип», за допомогою якого намагаються розпізнати цю реальність і глибше осмислити суспільну систему під певним, специфічним для теорії громадянського суспільства кутом зору [4]. Одразу варто наголосити, що будь-який аналіз громадянського суспільства, яке, безумовно, є об'єктивною реальністю, має орієнтуватися на загальні обставини процесу суспільних перетворень: чи вони відбуваються в умовах демократії або демократичного переходу, чи йдеться про намагання меншості вибороти мінімальний набір політичних прав для всієї спільноти. Уважаємо, що перший варіант передбачає значно ширший обсяг можливостей для становлення й розвитку громадянського суспільства та є підґрунтям для комплексного наукового дослідження.

Моделі громадянського суспільства виходять не з пропозиції абстрактного розуміння його функціонування, а зі спостережень за наявними практиками. Серед інших, укажемо на такі форми існування громадянського суспільства:

- ліберальна модель, яка інтерпретує громадянське суспільство як незалежний сектор, що існує окремо від держави та економіки й володіє значним ступенем автономії від владних структур. Тут має місце велика роль громадських організацій, які вважаються основними агентами громадянського суспільства, гарантія прав та свобод громадян, плюралізм інтересів, підтримка правової держави та інші ознаки;
- комунітарна модель, де громадянське суспільство виступає як мережа спільнот, що мають власні цінності, традиції та принципи. Моделлю підкреслено важливість взаємодії та співпраці між цими спільнотами для досягнення загального добробуту, пріоритет розвитку місцевих інституцій (представницькі органи місцевого самоврядування, громадські організації, релігійні об'єднання та ін.), важливість залучення громадян до ухвалення рішень, взаємодопомога та взаємопідтримка між членами спільноти тощо;
- ринкова модель, яка наголошує на ринкових відносинах та саморегулюванні громадянського суспільства, підкреслюючи, що ефективне його функціонування досягається через взаємодію різних груп та інституцій на ринкових засадах. Ключові принципи тут – це індивідуалізм, підприємливість, саморегуляція, примат приватної власності;

– плюралістична модель. Вона визнає різноманіття інтересів та груп у суспільстві, які змагаються за вплив і владу, вважає, що громадянське суспільство є середовищем конкуренції між різними інтересами. Життєздатність вказаної моделі ґрунтується на чесній конкуренції між групами, взаємодії та компромісі, справедливому посередництві тощо;

– соціальна модель акцентує увагу на соціальних правах та справедливості в громадянському суспільстві, підтримує ідею, що воно має працювати на благо всіх своїх членів, зокрема щодо захисту та забезпечення соціальних прав. Ця модель прагне зменшити соціальні нерівності та гарантувати рівний доступ до можливостей та ресурсів для всіх громадян, незалежно від соціального статусу чи походження. Держава ж вважається ключовим агентом у забезпеченні соціальної справедливості та захисті прав громадян.

Щодо обставин і джерел формування моделей громадянського суспільства, то тут варто відштовхуватися від часових, або історичних моделей, функціональних інтерпретацій, певного етапу еволюції громадянського суспільства, а також моделей, притаманних певним країнам чи регіонам. Так, доречно розглянути три моделі громадянського суспільства, які виокремлює американська політологиня Н. Розенблум: «демократичне», «посередницьке» і «виборче» громадянське суспільство. Демократичний тип ставить за завдання формувати громадян із почуттям політичної дієздатності, спроможних вести відкриті дискусії і схильних обговорювати проблеми з погляду загального блага. Водночас не виключається роль і участь держави. Наприклад, уряд може визнавати й фінансово підтримувати групи, які уособлюють важливі соціальні перспективи і сприяють якіснішому ухваленню рішень, фокусуючи громадське обговорення на загальному добробуті. Отже, активний державний вплив формує організоване представництво фрагментарних або виключених інтересів і заохочує організовані групи бути уважнішими до інтересів інших [10, с. 421, 425].

Інший тип – «посередницьке» громадянське суспільство, що прагне зорієнтувати людей у напрямі соціальних зв'язків, від яких очікують прищеплення ввічливості, соціабельності й відповідальності, які тримають будь-яке суспільство, а особливо плюралістичну ліберальну демократію, укупі. Ідеться про те, що громадянське суспільство є посередником між тими функціями, які зарезервовані за урядом, і тими, які індивіди виконують самостійно. Такий тип соціуму насамперед прищеплює звички відповідальності й співпраці, які сумісні з культивуванням усієї різноманітності партикулярних цінностей та особистих якостей в усіх соціальних утвореннях – від культурних громад до робочих місць [8]. Щодо ролі держави, то вона можлива лише в умовах відповідного законодавства, яке внеможливило будь-яку урядову монополію.

«Виборче» громадянське суспільство, за Н. Розенблум, не тотожне виборчій демократії, позаяк орієнтоване на створення ліберальним урядом умов для постійного формування нових асоціацій та для динамічного взаємообміну членами між ними. Свобода об'єднань часто призводитиме до демократичної участі й посередницьких структур, які формуватимуть конкретні моральні переконання та забезпечать виникнення соціально небайдужих громад [8]. Дати свободу та можливості для самовизначеності, особливо щодо моральних принципів і цінностей, одразу всім членам суспільства неможливо, тому що воно розрізнене й не синхронізоване у власному розвитку. Так, ідея диференціювати суспільство на асоціації з притаманними їм наративами й спонукати їх взаємодіяти – це шлях до взаємопроникнення консолідувальних цінностей. Однак погодимося з авторкою в тому, що «саме по собі існування плюралістичної сукупності асоціацій може не сприяти творенню ліберальних установок, оскільки необхідний досвід плюралізму» [8]. Тому актуальним залишається питання ступеня інтеграції індивідів в асоціації: що він вищий, то більша вірогідність, що формула, закладена в концепт «виборчого громадянського суспільства», спрацює.

Вертикальний зріз громадянського суспільства дає підстави припускати, що на фоні існування його глобального виміру можна запропонувати модель локального громадянського

суспільства. Група польських учених вважає, що громадянське суспільство не є статичною чи абстрактною формою існування людей, а відповідає пріоритетам розвитку групової поведінки. І найбільш оптимальним середовищем для розбудови громадянського суспільства автори називають рівень місцевого самоврядування, позаяк саме на місцях формуються найбільш відчутні риси поведінки великих і малих груп, а також визначається специфіка демократичної участі в процесах ухвалення рішень, формування ідентичності та вирішення конфліктів. Громади, як правило, мають високий рівень самоорганізації та часто слугують моделлю для впровадження структур громадянського суспільства або моделей поведінки у великих організаційних структурах [12, с. 12]. Однак, як зазначає у своєму дослідженні політологиня М. Лендбел, «думка про органічно «локалістський» характер громадянського суспільства не є домінантною, радше вчені-суспільствознавці вважають місцевий рівень громадянського суспільства одним із його проявів» [5, с. 60].

Водночас слушно звернутися до тези професора В. Марчука про те, що «процес залучення громадян до формування системи місцевого самоврядування стає запорукою перетворення його на інститут локальної демократії» [6, с. 36]. Отже, місцевий рівень громадянського суспільства є одночасно важливим як для самого суспільства, так і для інституту місцевого самоврядування, особливо в період упровадження реформи децентралізації. Це не окрема модель, але важлива організаційна одиниця громадянського суспільства, яка посилюється загальними демократичними тенденціями в державі.

Конструювання життєздатних моделей громадянського суспільства триває, ідеться тут про виникнення форматів взаємодії держави й суспільства, де обидва суб'єкти взаємодії своїми характеристиками визначають специфіку тієї чи іншої моделі. Формуючи спроможне, а значить стає громадянське суспільство, звернімо увагу на необхідні складники його творення. Щодо суспільної надбудови варто артикулювати важливість існування інституцій (малих приватних підприємств, неурядових організацій, фондів і асоціацій, експертного середовища тощо) та ініціатив (насамперед тих, що стосуються використання механізмів громадянської участі), які визначають спроможність громадянського суспільства. Інший складник – державний – має характеризуватися наявністю дієвого інструментарію стримувань і противаг, що не дасть змоги прийти до узурпації влади одним із її носіїв, тому також важливе дотримання принципу поділу влади. Окрім того, держава має сприяти створенню умов для справедливих і конкурентних виборів, реалізації громадянських ініціатив (через звернення громадян, подання петицій, функціонування громадських рад, проведення громадських слухань та ін.). Поєднання перелічених характеристик – це оптимальні умови, з одного боку, для налагодження конструктивної взаємодії держави та суспільства, з іншого – для подальшої розбудови громадянського суспільства. Ефективність вказаних характеристик також вважаємо критеріями спроможності суспільства відстоювати загальні й групові інтереси, бути рівноцінним державі рушієм соціально-політичного та економічного розвитку.

Принагідно звернемося до положень Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, де окреслено роль держави в підвищенні спроможності громадянського суспільства [7]. Документом актуалізовано питання організаційної спроможності інститутів громадянського суспільства, їхньої фінансової життєздатності, розвитку інфраструктури громадського сектору, а також спроможності інститутів громадянського суспільства у сфері менеджменту, зайнятості, навчання й професійного розвитку персоналу [7]. Серед засобів впливу, чи то сприяння посиленню спроможності громадянського суспільства, Нацстратегією передбачено створення сприятливих умов для реалізації громадянами права на об'єднання, підвищення рівня залученості громадян до діяльності інститутів громадянського суспільства, сприяння розвитку волонтерської діяльності, створення правових, регуляторних та економічних умов для участі інститутів громадянського суспільства

в наданні за бюджетні кошти суспільно значущих послуг, розвиток соціального підприємництва тощо [7]. Попри досить розгалужений підхід до розбудови громадянського суспільства, більшість відповідних державних механізмів зводяться до мотивації участі громадян, зокрема через об'єднання в різноманітні групи, які вважаємо синонімічними до асоціацій у класифікації раніше згадуваної Н. Розенблум.

Група вітчизняних дослідників моделюють формати взаємодії громадянського суспільства і державної влади, виокремлюючи:

- етатистську модель, де перевага в організації суспільного життя віддається ієрархічним системам (державна влада), роль горизонтальних соціальних зв'язків (громадянське суспільство) зводиться до мінімуму або вони перебувають під жорстким контролем;

- консенсусну модель, коли обидва способи організації суспільного життя співіснують, сфери їхньої компетенції визначені й регламентовані. Така модель не є абсолютним паритетом між державною владою і громадянським суспільством, а радше поєднує в собі два підтипи – помірно-етатистський (ідея державного порядку, національної єдності ставиться вище цінності свободи особистості) й помірно-деетатистський (передбачає активність громадянського суспільства, його контроль над державою, розширення впливу політичних партій і груп інтересів, децентралізацію низки державних функцій, збільшення активності органів місцевого самоврядування та громадських організацій);

- конфронтаційну модель. Обидві системи – самоорганізаційна та ієрархічна – співіснують, проте хоча б одна з них прагне зменшити сферу компетенції іншої, зокрема, шляхом застосування крайніх засобів – насильства, боротьби, відкритого протистояння. Логічно, що автори типології пропонують розглядати цю модель у двох модифікаціях: з домінуванням громадянського суспільства та державної влади;

- самоорганізаційну модель, яка за своїм змістом є повною протилежністю етатистській, віддає перевагу в організації суспільного життя самоорганізаційним системам, роль вертикальних соціальних зв'язків зводиться до мінімуму або вони перебувають під контролем;

- змішані моделі, які представляють собою об'єднання двох з вищеназваних, але переважно суміжних моделей [9, с. 19].

Визначаючи можливі домінанти співіснування держави та громадянського суспільства, політологи напрацювали значну кількість відповідних моделей – підтримки, партнерства, архітектора, патерналізму, «приводних ременів», ігнорування, боротьби, непокори, кожна з яких ключовим аспектом убачає роль або наміри держави щодо громадських інституцій. Також вирізняють французьку, британську, німецьку, американську та інші моделі взаємодії державної влади й громадянського суспільства, які відрізняються унікальними сукупностями рис. Так, французька модель – це поєднання централізованої держави, прибічності секуляризму, корпоративізму, у контексті якого визначальна роль належить профспілкам, підтримки публічного простору для громадських дебатів. Британську модель характеризує плюралізм, переваги парламентської демократії, добровільність організацій (т. зв. *charities*), помірне державне регулювання громадської діяльності. Особливістю німецької моделі є популяризація соціального партнерства, корпоративізм, соціальна ринкова економіка, і все це в умовах федерації. Досвід Німеччини і її найдавніша в Європі традиція соціального партнерства є цілком придатною для наслідування в Україні, де лише формується необхідне інституціональне підґрунтя. Щодо американської моделі, то там поєднані індивідуалізм, мінімальне державне втручання, чим значно підсилюється громадський сектор. Як і в ФРН, федеральна структура в США дає змогу штатам мати значний ступінь автономії у внутрішніх справах. Перелічені моделі є успішними і функціональними у своїх країнах, однак їхній досвід доцільно розглядати як певну дорожню карту в реагуванні на нагальні виклики демократизації суспільно-політичних відносин у перехідних суспільствах. Як зазначає український дослідник М. Беззуб'як, під впливом успішних

перетворень у країнах Західної Європи виникає західноєвропейська модель громадянського суспільства, яку як мірило для наслідування обирають держави Центрально-Східної Європи, де спостерігається вирощування суспільства корпоративістського, професійно-експертного, зорієнтованого на ринок послуг та соціальне партнерство з державою. Автор убачає в цьому вияв «проліферації», тобто поширення в межах інтеграційного об'єднання базових зразків соціальної взаємодії та форм соціального мислення від країн більш потужних до країн слабших і залежних [2, с. 113]. Повертаючись до питання еволюції суспільств на поставторитарному просторі, доречно зважати на ризики одержавлення громадянського суспільства, яке в ключовий момент не змогло правильно оцінити власну спроможність і компетентності громадських інституцій в умовах отримання значного обсягу інституційного впливу на розробку політичних рішень.

Загалом незмінно виокремлюють три базові моделі відносин між державою та громадянським суспільством, а саме:

- громадянське суспільство на противагу державі;
- громадянське суспільство в партнерстві з державою;
- самоорганізоване громадянське суспільство замість держави.

На нашу думку, наразі немає передумов для функціонування будь-якої з указаних моделей у чистому вигляді. У першій конфігурації є закладена конфліктність, яка вирішується унормованим домінуванням одного з суб'єктів, і здебільшого це держава. Другий варіант більш вірогідний і може бути реалізований за певних політико-нормативних умов: через функціонування інституту виборів, установлення запобіжників для монопольного впливу того чи іншого інституту, розвиток інструментів політичної участі громадян тощо. Упровадження третьої моделі видається неможливим через інституціональні вимоги, яким громадянське суспільство в сучасному розумінні не відповідає, адже не має чітко визначених носіїв функцій, тому вважаємо недоцільним розглядати громадянське суспільство як альтернативу державі.

Безумовно, аналізуючи модерний етап формування концепту громадянського суспільства і, відповідно, його актуальних моделей, не можна оминати бачення цієї проблематики німецьким політичним філософом і соціологом Ю. Габермасом. Він розглядав громадянське суспільство як сферу, яка існує між особистістю та державою, формуючи їхні відносини. Учений запропонував концепцію прозорості, або публічної сфери, яка стала відправною точкою в поясненні автором природи трансформації суспільства в громадянське. Ідеться про вплив на політизацію суспільства розповсюдження газет і журналів, тобто розширення можливостей доступу до інформації. Так, виникло підґрунтя для претензії мас на участь у політичному житті. Вона була реалізована, зокрема, в Англії на початку XVII–XVIII століть через створення представницького органу влади. Члени громади прагнули об'єднати свої інтереси та дійти політичного консенсусу під час участі в парламентській діяльності. Водночас інституційне ядро громадянського суспільства Ю. Габермас убачає у добровільних асоціаціях поза межами держави та економіки, які допомагають громадянам керувати та діяти альтернативно державно-владним рішенням [11].

У працях Ю. Габермаса важко помітити захоплення громадянським суспільством чи беззаперечну віру в його доконану здатність урівноважувати державні монополії та адвокатувати процеси демократизації. Натомість американська політологиня Х. Арендт протиставляла громадянське суспільство тоталітаризму, акцентувала головні його принципи – довіру та відкритість [1], які згодом стали інтерпретувати як соціальний капітал та транспарентність. Загалом, на думку дослідниці, соціальний простір має бути виключно публічним, адже втаємниченість соціальних груп, чи то класів, обов'язково призводить до дисбалансу в суспільстві, яке починає тяжіти до авторитарних тенденцій.

Висновки. Розглянуті моделі й підходи актуалізують насамперед функції громадянського суспільства (формування порядку денного держави, громадського контролю, забезпечення

соціального розвитку, справедливості та ін.), а це означає, що сучасна політична наука акцентує наявний і відносно сталий інститут громадянського суспільства, який у різній мірі зрілості сформувався в багатьох країнах світу. У подальшому ж демократичні інститути та проактивні громадяни мають працювати над розбудовою комплексної спроможності громадянського суспільства, яке, на нашу думку, не повинне протиставлятися державі, а має її доповнювати, урівноважувати, підсилювати в частині соціального діалогу та консенсусу.

Громадянське суспільство не може вважатися «більш якісною» частиною загального суспільства, адже немає означення для решти соціуму в межах однієї країни чи системи соціально-політичних відносин. Тому доцільніше говорити не про розвиток громадянського суспільства в значенні кількісного розширення учасників, а про його еволюцію, яка, на нашу думку, теж пов'язана з функціональним складником. Ідеться про перехід держави від функції патронажу до функції партнерства, а щодо громадянського суспільства – від впливу на владу до її формування і позитивних змін, а значить демократизації.

Література:

1. Арндт Х. *Люди за темних часів*. Київ : Дух і літера, 2008. 320 с.
2. Беззуб'як М. «Громадянське суспільство»: аналітичний концепт чи реальність? *Політичний менеджмент*. 2013. № 59. С. 107–115.
3. Кін Дж. *Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення*. Київ : «К.І.С.» / «АНОД», 2000. 192 с.
4. Колодій А. Моделі громадянських суспільств. *Думки з приводу: Авторський сайт Антоніни Колодій*. 2000. URL: https://political-studies.com/?page_id=180
5. Лендєл М. Громадянське та локальне : сучасні інтерпретації функціонування громадянського суспільства на місцевому рівні. *Наукові записки НаУКМА. Політичні науки*. 2007. Т. 69. С. 59–64.
6. Марчук В., Мельничук В. Стан інтеграції європейського досвіду у функціонування системи місцевого самоврядування України. *Регіональні студії*. 2022. № 31. С. 34–39.
7. *Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки*. Законодавство України. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
8. Розенблюм Н. Громадянські суспільства: лібералізм і моральні впливи плюралізму. *Часопис «І»*. 2001. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n21texts/rosenblum.htm>
9. Шкірчак С., Шкірчак К. До питання змішаних моделей взаємодії громадянського суспільства і державної влади. *Наукові праці. Політологія*. 2018. Вип. 302. Том 314. С. 18–22.
10. Cohen. J., Rogers J. Secondary Associations and Democratic Governance. *Politics and Society*. 1992. № 20. Р. 393–472.
11. Habermas J. *Structural change in the public sphere: Research on the category of bourgeois society*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1991. URL: https://arditiesp.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/01/habermas_structural_transf_public_sphere.pdf
12. Jarosz A., Kačka K. *Models of European Civil Society: Transnational. Perspectives on Forming Modern Societies*. Cambridge Scholars Publishing, 2018. 455 p.

References:

1. Arendt, H. (2008). Liudy za temnykh chasiv [People in the dark times]. K. : Dukh i literatura, 320 s.
2. Bezzubiak, M. (2013). «Hromadianske suspilstvo»: analitychnyi kontsept chy realnist? [“Civil society”: analytical concept or reality?] Politychnyi menedzhment. № 59. S. 107–115.
3. Keane, J. (2000). Hromadianske suspilstvo. Stari obrazy, nove bachennia [Civil society. Old images, new vision]. Kyiv: “K.I.S.” / “ANOD”, 192 s.
4. Kolodii, A. (2000). Modeli hromadianskykh suspilstv [Models of civil societies]. Dumky z pryvodu: Avtorskyi sait Antonyny Kolodii. URL: https://political-studies.com/?page_id=180
5. Lendel, M. (2007). Hromadianske ta lokalne : suchasni interpretatsii funktcionuvannia hromadianskoho suspilstva na mistsevomu rivni [Civil and local: modern interpretations of the functioning of civil society at the local level]. Naukovi zapysky NaUKMA. Politychni nauky. T. 69. S. 59–64.

6. Marchuk, V., & Melnychuk, V. (2022). Stan intehratsii yevropeiskoho dosvidu u funktsionuvannia systemy mistsevoho samovriaduvannia Ukrainy [The state of integration of European experience in the functioning of the local self-government system of Ukraine]. *Rehionalni studii*. № 31. S. 34–39.
7. Natsionalna stratehiia spryiannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021–2026 roky. Zakonodavstvo Ukrainy [National strategy for promoting the development of civil society in Ukraine for 2021–2026]. 2021. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
8. Rosenblum, N. (2001). Hromadianski suspilstva: liberalizm i moralni vplyvy pliuralizmu [Civil Societies: Liberalism and the Moral Effects of Pluralism]. *Chasopys "I"*. Retrieved from <https://www.ji.lviv.ua/n21texts/rosenblum.htm>
9. Shkirchak, S., & Shkirchak, K. (2018.). Do pytannia zmishanykh modelei vzaiemodii hromadianskoho suspilstva i derzhavnoi vlady [To the issue of mixed models of interaction between civil society and state power]. *Naukovi pratsi. Politolohiia*. Vyp. 302. Tom 314. S. 18–22.
10. Cohen, J., & Rogers, J. (1992). Secondary Associations and Democratic Governance. *Politics and Society*. № 20. P. 393–472.
11. Habermas, J. (1991). Structural change in the public sphere: Research on the category of bourgeois society. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, Retrieved from https://arditiesp.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/01/habermas_structu ral_transf_public_sphere.pdf
12. Jarosz, A., & Kačka K. (2018). Models of European Civil Society: Transnational. Perspectives on Forming Modern Societies. Cambridge Scholars Publishing, 455 p.

Yaroslav Stefurak. To the problem of civil society modeling

The article actualizes the issue of modern models of civil society. The construction of viable models of civil society is interpreted as the emergence of formats of interaction between the state and society, where both subjects of such interaction determine the specifics of a particular model by their characteristics. It is substantiated that, with regard to the state, this refers to institutionalized mechanisms of interaction with the public, effective algorithms of checks and balances, separation of powers, ensuring conditions for fair and competitive elections, etc. In turn, the positive markers of the public dimension are a developed network of public institutions, their comprehensive subjectivity, development of private entrepreneurship, interest in public participation and initiative, etc.

It is highlighted that the substantive components of the categorization of the concept of “civil society model” are theoretical (emphasizes a certain concept describing an ideal or pragmatic organizational and social order of society where citizens have a significant degree of autonomy, freedom, responsibility and participation in decision-making) and institutional (specifies the configuration of socio-political relations, the scope and availability of opportunities for citizens to influence the development and adoption of public decisions regulated by normative legal acts, the degree of integration of democratic values and principles into the political system).

Among the models of civil society, the author considers liberal, communitarian, market, pluralistic, social, “Western” and “non-Western”, the triad of models by N. Rosenblum (“democratic”, “mediatorial” and “electoral” civil society), etc. It is stated that in their pure form, none of the studied models has been properly tested in existing political systems, while mixed types with predominance of certain functions are common. The development of the analyzed models is directly related to the evolution of civil society, and thus to the modernization of relations between the state authorities and the public sector, when the former moves from patronage to partnership, and the latter – from current influence on government decisions to a qualitative change of power.

Key words: civil society, democracy, civil society model, political system, state power, political institution

Відомості про автора:

Стефурак Ярослав – аспірант кафедри політичних наук, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.